

Fotografirett og motivbeskyttelse

Maria Jongers
Juridisk rådgiver
Nasjonalbiblioteket

Rettskilder

- Åndsverkloven
  - Lov om opphavsrett til åndsverk m.v. (1961-05-12)
- Forskrift til åndsverkloven med endringer
- Fotografiloven: (Opphevet)
  - Lov om rett til fotografi 17. juni 1960 nr 1.

Hva er et fotografi?

- Tekniske kriterier
- Ikke tegning
- Digitalkamera
- "Kopi" av et utsnitt av virkeligheten

Fotografisk bilde eller fotografisk verk?

- Loven har et tosporet system
- Bilder og åndsverk
- Fotografier som ikke har verkshøyde og fotografier som har verkshøyde
- Forskjellig vernetid
- Fotografisk verk har vern som andre åndsverk

Fotografiske bilder

- Fotografiske bilder reguleres av åvl § 43a
  - Omfatter alle fotografier som ikke har verkshøyde
    - Pressefotografier (ikke alle?)
    - Feriebilder
    - Dokumentasjonsbilder
    - Mobilkamerabilder
    - osv
  - Fotografen som opphavsmann får enerettighetene til bildet
  - Kortere vernetid

Fotografi med verkshøyde

- Må vurderes konkret i forhold til hvert enkelt bilde
- Fotografen må ha foretatt en rekke beviste valg
  - Motiv
  - Lyssetting
  - Fotoutstyr
  - Etterbehandling av bildet
- Det er ikke avgjørende i seg selv om bildet er teknisk sett godt, om fotografen er profesjonell eller om valget av motiv er bra.

Vernetid

Fotografiloven 1960

- Regulerte fotografiretten frem til 1995
- Fotografier ble bare regnet som bilder og ikke verk
- Vernetid:
  - 15 år etter utgangen av opphavsmannens dødsår
eller 25 år etter at det ble laget
  - Det alternativet som gir lengst vernetid

Vernetid

Lovendring i 1995:

Hovedregelen i åvl § 40

- Opphavsretten varer i opphavsmannens levetid og 70 år etter utgangen av hans dødsår.
- Fellesverk, regnes etter lengstlevendes dødsår.
- Fotografiske verk

Nærstående rettigheter/fotografiske bilder

- Fotografens levetid og 15 år etter utgangen av hans dødsår *eller* 50 år fra bildet ble laget
- Det alternativet som gir lengst vern.

Forts. vernetid - Overgangen mellom lovene

- **Fotografiske bilder**

- Hvis bildet fortsatt var vernet i 1995 (dvs bilder tatt etter 1970-71) så ble vernet forlenget
- Bilder som var falt i det fri før 1995 – fortsatt i det fri

- **Fotografiske verk**

- Verkshøyde etter , Forlenget vernetid
- Bilder som var falt i det fri før lovendringen, men hvor det ikke har gått 70 år siden utgangen av opphavsmannens dødsår - vernet blir *gjenopplivet!*

Ukjent opphavsmann

- 70 år etter utløpet av *det år da verket først ble offentliggjort*, åvl § 41 første punktum, eventuelt
- etter utløpet av det år verket ble skapt (ikke offentliggjorte verk), åvl § 41 tredje punktum.
- Senere opplysninger om opphavsmann
  - Åvl § 40
- Fotografiske bilder
  - 50 år fra det ble laget?
- Bono

Bestilte bilder

- Fotografiloven § 10
- Den som har bestilt et bilde overtar opphavsrettighetene knyttet til det, med mindre annet er særskilt avtalt
- Juridiske personer
- Vernetid?

Forts. bestilte bilder

- Ikke videreført i åndsverkloven
- Nå: opphavsretten kan bare oppstå hos den som har skapt verket.
  - Unntak – datamaskinprogrammer
- Overføring av opphavsrettigheter ved avtale
  - Ansettelsesforhold/enkeltoppdrag

Forts. bestilte bilder

- Hva med bestilte bilder som regnes som åndsverk etter endringene i åndsverkloven?
  - Gjenopplivning?
  - Hvem skal nyte godt av det forlengede vernet?
  - Bestiller eller fotograf?
  - Tolke alle bestilte fotografier som bilder og ikke verk?

Låneregler

- For at lovens låneregler skal komme til anvendelse må fotografiene være offentliggjorte eller overdratt med opphavsmannens samtykke
- **Eksempler på fribruksbestemmelser**
  - Åvl § 12 Privat bruk
  - Åvl § 20 Visningsretten
  -

Forts. låneregler

- **Åvl § 23:** gjengivelse av offentliggjort kunstverk eller fotografisk verk i tilslutning til tekst eller vitenskapelig fremstilling som ikke er av allmennopplysende karakter
- **Åvl 23a:** gjengivelse i aviser, tidsskrifter osv ved omtale av dagshending der dagshendingen er knyttet til verket som gjengis
  - Munch-ranet
- Der verket utgjør en del av bakgrunnen eller spiller en underordnet rolle i sammenhengen

Forts. låneregler

- **Eksempler på tvangslisenser**

- Åvl § 23,2. ledd Gjengivelse av offentliggjort verk i kritisk eller vitenskapelig fremstilling av allmennopplysende karakter
- Åvl § 23 a Gjengivelse dagshending generelt

- **Avtalelisenser**

- Åndsverkloven § 16a

Eiendomsretten til bildet

Opphavsrett – eiendomsrett

- Ikke alltid samme person
- Eier kan bestemme over bruk selv om opphavsmannen gir tillatelse
- Avtale

Motivbeskyttelse

Selv om bildet har falt i det fri eller er rettighetsklarert og man har fått tillatelse til å bruke det av eieren av bildet, kan motivet være beskyttet.

- Avbildet kunst som har opphavsrettlig vern
  - Fotografier av malerier?
  - Fotografier av statuer?
  - Fotografier av arkitekttegnede hus?
  - Fotografier av fotografier?
- Fotografi av en person- retten til eget bilde åvl § 45c

Åndsverkloven § 45c

Fotografi som avbilder en person kan ikke gjengis eller vises offentlig uten samtykke av den avbildede, unntatt når

- a) avbildningen har aktuell og allmenn interesse,
- b) avbildningen av personen er mindre viktig enn hovedinnholdet i bildet,
- c) bildet gjengir forsamlinger, folketog i friluft eller forhold eller hendelser som har allmenn interesse,
- d) Eksemplar av avbildningen på vanlig måte vises som reklame for fotografens virksomhet og den avbildede ikke nedlegger forbud, eller
- e) bildet brukes som omhandlet i § 23 første ledd tredje punktum eller § 27 andre ledd.

Vernet gjelder i den avbildedes levetid og 15 år etter utløpet av hans dødsår.

Hensynene bak bestemmelsen

- Ytringsfrihet - personvern
- Todelt begrunnelse, todelt karakter
- Immaterialrettslig begrunnelse
  - "Celebrity-vernet"
  - Sponsoravtaler
- Personvernrettslig begrunnelse

Hovedregel

- Den avbildede har selv rett til å bestemme over bruken av sitt eget bilde
- Mange unntak
- I praksis nesten det motsatte
- Hovedregelen er uvanlig i europeisk sammenheng

Avbilder en person

- Fotografi
  - Tekniske kriterier
  - Ikke tegning
  - Digitalkamera
  - "Kopi" av et utsnitt av virkeligheten
  - Enkelte bilder i en fotografisk film
  - Direktesendt fjernsyn?
- Vern for den som er avbildet, ikke den som har tatt bildet
  - Selvportrett, selvutløser eller lignende

Identifikasjon

- Avbilder en *person*
  - Et menneske
  - Hvor stor del av mennesket?
  - Må ansiktet synes?
  - Forholdet til strl § 390

Hvem skal kunne identifisere den avbildede personen?

”...gjengis eller vises offentlig”

- Offentlig gjengivelse av personbildet, ikke selve fotograferingen
- Gjengivelse – en hver form for publisering
- Visning – fysisk eksemplar som vises
  - Eks: Stor plakat på Karl Johan med bilde av en jeg ikke liker i en krenkende/pinlig situasjon
- Privat visning?
- Internett?
- Mobiltelefonkameraer, MMS?

Samtykkevurderingen

- Den avbildede kan samtykke til publisering
- Ingen formkrav
- Ord mot ord
  - Big Brother - dommen
- Barn?
- Stilltiende samtykke?
- Digitalkameraer, internett, mobilkameraer
  - Må man i dag regne med å få bilder av seg offentliggjort?
  - Stilltiende samtykke? Reelt valg?

Unntakene

- Mer omfattende en hovedregelen
- Offentliggjøres veldig mange personbilder
- Stort sett uproblematisk
- Media bruker i stor grad de bildene de måtte ønske
- Må vurderes opp mot personvern hensynet

Aktuell og allmenn interesse

- Åvl §45c, 1. ledd, litra a
- Personbilder kan offentliggjøres uten den avbildedes samtykke, hvis bildet har aktuell og allmenn interesse.
- Rettslige standarder
- Hensynene til ytringsfrihet, allmennhetens rett til informasjon og den avbildedes personvern må veies opp mot hverandre.
- Kjente personer
- Selveksponeering
- Caroline Von Hannover dommen (EMD=KEY0003566)

”...mindre viktig enn hovedinnholdet i bildet”

- Åvl § 45c, 1. ledd litra b
  - Offentliggjøres uten samtykke
  - Eks: Bilde av ny skolebygning eller av operabygget
- Begrunnelse
  - Det er ikke personen som er årsaken til at bildet ble tatt.
  - Ikke fokusert på personen i bildet
  - Tilfeldighet
  - Upraktisk eller tidkrevende
- Vurdere om personen i bildet fremstilles på en krenkende måte

Forsamlinger og folketog i friluft

- Åvl § 45c, 1. ledd, litra c
”bildet gjengir forsamlinger, folketog i friluft eller hendelser som har allmenn interesse”
  - Utendørsbilder
  - Ikke enkeltpersonen som er i fokus
  - 17. mai tog, demonstrasjonstog
- Vanskelig å identifisere og innhente samtykke
- Liten krenkelse
- Konkret helhetsvurdering

Varigheten av retten til eget bilde

- Åvl § 45c, siste ledd
  - Verner varer i den avbildedes levetid og 15 år etter utløpet av hans dødsår
  - Ny bestemmelse av 1995
  - Ikke det samme som vernetid i opphavrettslig sammenheng
- Den avbildedes nærmeste etterlatte
- Den avdødes ettermæle

Generelt om gjenbruk av fotografier på Internett

- Gjenbruk innebærer en ny offentliggjøring
- Ikke fri bruk av tidligere offentliggjorte bilder
- Internettpublisering er ikke privat bruk
- Hva har opphavsmannen gitt tillatelse til?
- Retten til eget bilde
- Hva med lenking?

Digitalisering av fotografier i egne samlinger

- Forskriftens § 1-3: Fremstilling av maskinlesbart eksemplar:
  - Nødvendige konserverings- og sikringsformål
  - også ikke offentliggjorte verk
  - Ikke mulig å skaffe eksemplar fra utsalgssted, utgiver, importør eller produsent
  - Departementet kan gi særlig tillatelse til digitaliseringsadgang selv om forskriftens vilkår ikke er oppfylt.

Digital formidling

- Forskriftens § 1-9, 1. ledd
- Verk fra egne samlinger
- Publisering i nettverk i egne lokaler
- Enkeltpersoners forskningsformål eller private studieformål
- Ikke regelrett undervisning
- Ikke digital kopi av fotografiet til låner (minnepinne eller lignende)
- Papirutskrift til eie etter privatbruksbestemmelsen i åvl § 12

Forts. digital formidling

- En forutsetning at arkivet har en lovlig digital kopi av fotografiet.
  - §1-9 er *ikke* en særskilt digitaliseringshjemmel!
  - Digitalisert med annen hjemmel i forskriften eller innkjøpt i digital form uten avtalerestriksjoner
- Formidling ut over det lov og forskrift hjemler må avtales med rettighetshaver

Huskeliste ved rettighetsklarering

- Er det et fotografisk bilde eller et fotografisk verk?
- Hvem har tatt bildet?
- Når ble bildet tatt?
- Når døde opphavsmannen?
- Er det et bestilt bilde etter fotografiloven?
- Er det en annen enn opphavsmannen som er eier av bildet?
- Motivbeskyttelse?

Forts. huskeliste

- Hva slags bruk?
  - Eksemplarfremstilling?
  - Formidling?
  - Nettpublisering?
  - I hvilken sammenheng/kontekst?
  - Videre bruk?
- Spesialitetsprinsippet
  - Viktig å lage entydige og klare avtaler

Flere spørsmål?

Maria Jongers

E-post: maria.jongers@nb.no

Tlf: 23 27 60 23